

tívne orientovaných panovníkových radcov. I samotný Henrich, ktorý zostával napriek odluke od Ríma prívržencom katolíckych náboženských dogiem, bol zarytým odporcom protestantizmu. Bezdetnosť jeho šiesteho zväzku sa stala ďalšou príčinou, prečo v lete 1546 Katarínu obžaloval z kacírstva. Neuveriteľná náhoda však spôsobila, že čerstvo podpísaný zatykač sa dostal do rúk kráľovnej. Dôvtipná Katarína presvedčila manžela o svojej pravovernosti skôr, ako ju stačili odviesť do temnice, a od tej doby, až do smrti Henricha VIII. (28. januára 1547), dokonale hrala úlohu poslušnej manželky.

Záver knihy Alison Weirovej je venovaný ďalším osudom Kataríny Parrovej a Anny Klévskej. Celkom na koniec možno dodať, že okrem vysokej odbornej hodnoty zaujme jej dielo elegantným, pútavým a ľahko zrozumiteľným štýlom, ktorý vyniká vďaka znamenitému prekladu Zdeňka Hrona.

*

VOJTEK, Miklós: *Terpsichora Istropolitana. Tanec v Prešporku 18. storočia*. Bratislava : Divadelný ústav, 2009, 250 s. (DANIEL HUPKO)

Analýza každodennosti elít v novoveku začína v posledných rokoch zaujímať vo výskume slovenských historikov čoraz dominantnejšie miesto. Do radu štúdií a monografií, ktoré reflektujú obdobie 18. storočia, v roku 2009 pribudla publikácia Miklósa Vojteka vydaná Divadelným ústavom v Bratislave pod názvom *Terpsichora Istropolitana. Podnázov Tanec v Prešporku 18. storočia* už napovedá bližšie, čím sa kniha zaoberá. Na prvý pohľad možno od knihy očakávať mnohé, obstojí však jej titul ako oprávnený aj pri detailnej analýze?

Už letný pohľad na rozsiahly a podrobne členený obsah, ktorý zaberá dve strany, môže v porovnaní s rozsahom knihy pôsobiť nepatrične a odradzujúco. Po prečítaní knihy sa ale čitateľ presvedčí, že v tomto prípade je podrobný obsah na mieste a zjednodušuje prácu s knihou – uľahčuje orientáciu v nej.

Knih sa skladá z osemnástich nosných kapitol, ktorým predchádza úvod a nasleduje ich záver a prílohy. Na začiatok knihy autor zaradil všeobecné kapitoly spracúvajúce dejiny tanečného umenia v dnešnej Bratislave. V kapitole *Náčrt dejín tanca 18. storočia* autor odkrýva v širších súvislostiach kultúrno-historické pozadie predpokladov tanečného umenia Bratislavy ako vtedajšieho hlavného mesta Uhorska. Veľmi vhodne sa celou knihou ako Ariadnina niť vinie Vojtekova snaha o uvádzanie bratislavských reálií do širšieho kontextu na základe používania komparačného materiálu z prostredia neďalekých metropol: cisárskej Viedne a kráľovského Budína a Pešti či iných kultúrnych centier Európy.

Nasledujú štyri kapitoly, ktoré autor venuje tanečným zábavám šľachty usadenej v Bratislave. Tie sa odohrávajú medzi múrmi Bratislavského hradu, v mestských palácoch šľachty, sídlach ostrihomského arcibiskupa a naostatok i mimo stien obydlí urodzenej spoločnosti. Vojtek však nezostáva iba v popisnej rovine. Najmä kapitola nesúca názov Tanečný život v aristokratických rezidenciách prináša nové a mnohokrát dosiaľ nepublikované poznatky o tanečnej kultúre uhorských šľachtických rodov Pálfiovcov, Esterháziovcov, Grasalkovičovcov a Erdődyovcov. Autor v tejto časti predstavuje členov týchto rodov ako priamych aktérov divadelných a tanečných predstavení, ktoré predvádzali nielen pre potešenie svojho príbuzenstva, ale aj pre priateľov a známych zdržiavajúcich sa v meste. Tieto tanečné produkcie neraz svojou prítomnosťou poctili i členovia panovníckej rodiny vrátane kráľovnej Márie Terézie.

Podstatne menší rozsah venuje Vojtek vo svojej publikácii tanečnému umeniu poddanských vrstiev a tancu v meštianskom prostredí. Táto skutočnosť je podmienená na jednej strane stavom zachovania prameňov a na strane druhej mierou inštitucionalizácie tanečných produkcií týchto vrstiev. Niet sa čomu čudovať. Veď v období 19. storočia meštianstvo, odhliadnuc od vydobytého zrušenia poddanstva, ešte ani neskúšalo o vplyve, ktorý malo získať o storočie neskôr. I napriek tomuto hendikepu autor sprostredkúva zaujímavé poznatky o mieste tanca v živote poddaných, napr. o úlohe tanečných zábav a hudby počas verbovačiek do vojska.

Kapitola Tanec v prešporských cirkevných školách prináša nový pohľad na úlohy divadelných a tanečných produkcií v živote rádových komunit. Zameriava sa taktiež na ich vzdelávacie inštitúcie, najmä u uršulínok a notrdamiiek, ktorých vzdelávacie ústavy patrili v 18. storočí k najprestížnejším v Uhorsku. Autor nezabúda ani na postavenie tanca vo výchovnovzdelávacom procese členov urodzenej spoločnosti, lebo ako sám uvádza, kto sa chcel úspešne uviesť na dvore, musel sa vedieť elegantne pohybovať i stáť. Taneční majstri, ktorí mladých šľachticov zasväcovali do tajov spoločenskej etikety, „mali značný podiel na vytváraní životného štýlu baroka či rokoka“ (s. 99).

Najväčšiu časť knihy zaberá práve to, čo ju robí v kontexte našej odbornej literatúry jedinečnou: vlastný autorov prínos k poznaniu barokovej a rokokovej tanečnej kultúry v Bratislave. Vojtek v sebe nezaprel baletného umelca a vývoj a definitívne etablovanie sa baletného umenia na bratislavských pódiumoch opisuje chronologicky a vo vzťahu k presnej lokalizácii realizácie scénického tanca. Napríklad v ilešházijskej kúrii v prvej tretine 18. storočia, v drevenom divadle pred Rybárskou bránou na začiatku štyridsiatych rokov alebo v divadle v starom

Krajinskom dome na konci štyridsiatych rokov 18. storočia. Pozornosť venuje i Mestskému divadlu, v ktorom sa profesionálny scénický tanec pestoval v rokoch 1776 – 1884. V prípade Mestského divadla autor nezabúda ani na podrobný opis jeho exteriéru a interiéru: orchestriska, zákulisia i samotných kulís využívaných pri predstaveniach. Samostatnú kapitolu venuje grófovi Jurajovi Čákimu, donátorovi výstavby divadla, jeho mecénovi a podporovateľovi.

Samostatné kapitoly sú venované tiež zakladateľovi dramatického baletu Francúzovi Jeanovi Georgesovi Noverrovi, s dôrazom na jeho balety uvedené na bratislavských scénach, ako aj talianskemu skladateľovi a tanečníkovi Gasparovi Angiolinimu, ktorého diela sa inscenovali v Mestskom divadle. Autor priraduje balety, pantomímy a scénické tanečné produkcie k rôznym žánrom: činohre, singspielu či tanečným produkciam cirkusového typu.

Veľkým prínosom je i záverečná kapitola *Začiatky bratislavskej tanečnej žurnalistiky*, v ktorej Miklós Vojtek formuluje tézy na základe excerptie rozsiahleho materiálu reprezentovaného novinami *Preßburger Zeitung*, ktoré autor charakterizuje ako „kronikára tanečného života Bratislavy“ (s. 158). Nesústredí sa však len na tanečné produkcie uvedené v Bratislave. Vyberá aj správy o tanečných udalostiach v Európe druhej polovice 18. storočia, o ktorých noviny Bratislavčanom referovali. Pred čitateľom sa tak otvára obraz o umeleckých preferenciách Európy v období neskorého baroka a rokoka.

Poslednú časť knihy tvorí záver a za ním radená samostatná kapitola príloh. V tejto časti knihy autor uvádza niekoľko pozoruhodných dokumentov, ktoré korešpondujú s hlavným textom knihy a sumarizujú autorom prezentované poznatky. Príloha *Doteraz zistené tanečné produkcie uvedené na prešporských scénach v 17. a 18. storočí* je s hlavným textom knihy prepojená číslami kapitol a bibliografických poznámok za názvom tanečného predstavenia. V prílohách Vojtek ponúka i päť dosiaľ nepublikovaných baletných libriet z fondu Széchényiho knižnice v Budapešti viazucich sa k Bratislave. Prílohy uzatvára štatistický prehľad mimobratislavských správ v *Preßburger Zeitung* o tanci v 18. storočí a zoznam ilustrácií, ktoré sprevádzajú rovnomerne celý text Vojtekovej knihy. Čitateľský komfort pri práci s publikáciou garantuje podrobný miestny a menný register zaradený na konci knihy.

Knihu možno celkovo hodnotiť veľmi pozitívne: kapitoly sú logicky radené, výstavbový princíp je chronologicko-tematický. Vedecký charakter predkladaných poznatkov podčiarkuje i precízne vypracovaný poznámkový aparát zaradený na konci každej z kapitol.

Vojtekovmu dielu možno z formálneho hľadiska vytknúť snáď len nepre-

hľadné číslovanie strán, ktoré sa nachádza v záhlaví pri vnútornom okraji strany, čo pri lepenej väzbe môže ísť na úkor životnosti knihy. Táto pripomienka však smeruje skôr k vydavateľovi ako k samotnému autorovi. Neštandardne pôsobí i používanie prvej osoby singuláru vo vedeckom texte, s ktorým sa ale v poslednom období v odbornej literatúre stretávame čoraz častejšie.

Autor používa v celej publikácii priezviská uhorských šľachtických rodov v pôvodnej maďarskej forme, nerešpektujúc pravidlá ich prepisovania kodifikované Pravidlami slovenského pravopisu. Keďže historická obec opätovne iniciovala diskusiu na túto tému a problém nie je ani zďaleka jednoznačne vyriešený, túto skutočnosť nemožno autorovi vytknúť, možno ju iba skonštatovať. V každom prípade považujeme za potrebné oceniť, že autor používa v celom texte jednotné tvary priezvisk a úspešne sa vyhol použitiu viacerých variantov toho istého priezviska.

Knížna monografia významného baletného umelca a historika tanca Miklósa Vojteka patrí k významným vydavateľským počinom roka 2009. Tak ju treba i hodnotiť, keďže prináša nové poznatky využiteľné nielen pri výskume dejín tanečného umenia, ale i výskume dejín Bratislavy, výskume kultúrnych dejín Slovenska či každodennosti uhorskej šľachty v 18. storočí. Je nielen kultúrno-historickým, ale i kultúrno-antropologickým dielom, ktoré pravdepodobne dlho zostane vo svojej kategórii neprekonané. O jeho výnimočnosti svedčí i skutočnosť, že publikácii bola udelená Cena časopisu Pamiatky a múzea za rok 2009 v kategórii Menšia publikácia.

*

HLAVINKA, Ján – KAMENEC, Ivan: *Spory o biskupa Vojtaššáka. Politické a spoločenské aktivity Jána Vojtaššáka v rokoch 1938 – 1945.* Bratislava : Dokumentačné stredisko holokaustu, 2008, 50 s. + prílohy (MARTIN LACKO)

Osobne vítam vydanie každej novej historickej publikácie. Každá je totiž dôkazom, že slovenská historiografia nie je tak stojatou, za akú ju niektorí pokladajú. Naopak, prezrádza, že sa čosi deje, hýbe dopredu. Ak aj neprinesie nové poznatky, hodnotenia, možno prispeje k diskusii. Osobitne ma teší, ak sa dielo venuje obdobiu prvej slovenskej štátnosti z rokov 1939 – 1945, ktoré podnes nie je dostatočne docenené z hľadiska emancipačného procesu nášho národa a ktoré už pri zmienke vyvoláva akési spoločenské iskrenie. Ešte viac ma teší, ak ide o biografiiu. Naša historická spisba totiž trpí nedostatkom biografii významných osobností. Tieto pocity som mal aj vtedy, keď som bral do rúk útlučkú publikáciu